

ZGODOVINSKI ORIS ARHEOLOŠKIH RAZISKAV NA KOPRSKEM*

Radovan CUNJA

diplomirani arheolog, Oddelek za arheologijo Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 61000 Ljubljana, Zavetiška 5, SLO
 archeologo, dipartimento di archeologia della Facoltà di filosofia dell'Università di Lubiana, SLO

IZVLEČEK

V prispevku je podan pregleden zgodovinski oris arheoloških raziskav na Koprskem od časa humanizma, ko se je pričelo zanimanje za arheološke spomenike, do danes. Vse do 19. stoletja je bila pozornost usmerjena skoraj izključno k spomenikom rimske dobe. Šele z razvojem prazgodovinske in zgodnj srednjeveške arheologije v 19. stoletju sta postali predmet raziskav tudi ti dve obdobji. Do prvih arheoloških izkopavanj na Koprskem je prišlo proti koncu 19. stoletja. Vezana so predvsem na raziskovalno dejavnost arheologov in ljubiteljev arheologije iz Trsta. Povojne arheološke raziskave na Koprskem so opravile muzejske in spomeniškovarstvene ustanove iz Ljubljane, Kopra in Pirana ter Ljubljanska univerza.

UVOD

Bogata arheološka dediščina Istre je bila predmet zanimanja in raziskav vse od humanizma dalje. Njen zgodovinski razvoj in specifičen položaj na stičišču romanskega in slovanskega sveta sta močno vplivala tudi na razvoj arheologije in širše zgodovinskih raziskav na tem prostoru. Arheologija Istre je sestavni del zgodovinskega razvoja treh nacionalnih arheologij: italijanske, hrvaške in slovenske¹. Namen pričujočega prispevka je podati pregleden zgodovinski oris arheoloških raziskav na Koprskem v okviru arheologije Istre. V domačih in tujih arhivih je še veliko neobjavljenega in neovrednotenega arhivskega gradiva, ki je pomembno za zgodovino arheoloških raziskav na tem področju. Zato naj bi ta oris predstavljal tudi vzpodbudo za nadaljnje tovrstno delo.

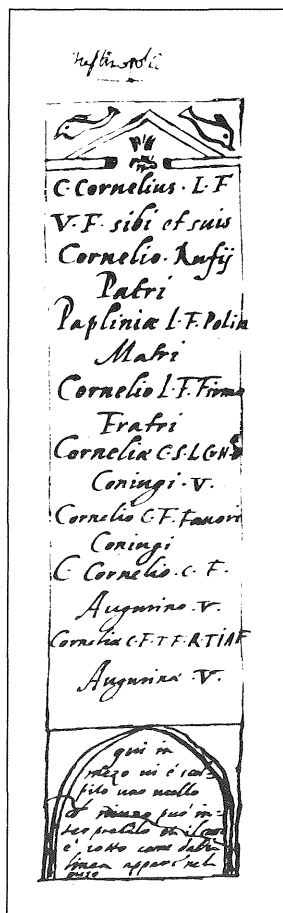
ŠIRJENJE HUMANIZMA V ISTRI IN PRVE OMEMBE ARHEOLOŠKIH SPOMENIKOV NA KOPRSKEM

Začetki zanimanja za arheološke spomenike na Koprskem segajo v čas humanizma. V tem času so bili obalni predeli Istre upravno podrejeni Beneški republiki in s tem tudi v vplivnem krogu tedanjega italijanskega sveta in njegove kulture. To je pomembno vplivalo na zgodnje širjenje humanističnih idej v Istro in obenem na povečano zanimanje za antiko in njene spomenike². Pomembno vlogo pri tem je imel tudi koprski humanist Peter Pavel Vergerij starejši (**Pier Paolo Vergerio il vecchio 1370-1444**). V njegovem bogatem opusu, ki obsega preko 150 del, pretežno s področja pedagogike in filozofije, je tudi kratek spis z naslovom "*De situ urbis*

* Pričujoči prispevek predstavlja dopolnjeno poglavje o zgodovini arheoloških raziskav iz neobjavljene diplomske naloge z naslovom "Arheološki viri za rimsko poselitev na Koprskem", Koper - Ljubljana 1988/1989 na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

1 Celovitega pregleda zgodovine arheoloških raziskav v Istri nimamo, obstaja pa vrsta delnih pregledov: Forlati, 1935, 233 sq.; De Franceschi, 1952-1953, 7 sq.; Tavano, 1987, 8 sq.; Bačič, 1968, 5 sq.; Šonje, 1968, 14 sq.; Jurkič, 1988, s. 30-31, 59-60; Bibliografija 1947-1987; Matijašič, Il mito..., 1989, 81 sq.; Arheološka istraživanja..., 1987; Ložar, 1941, 107 sq. Baš, 1955, 13 sq.; Petru, 1975, 15 sq.; Zaradi številnih stičnih točk z razvojem zgodovinskih raziskav in specifičnosti obravnavanega prostora, je potrebno navesti tudi dela s področja zgodovinskega: Bertoša, 1985; Bertoša, 1975-1976, 213 sq.; Strčić, 1979, 575 sq.; Bandelli, 1989, 132 sq.; Matijašič, Dall'incomunicabilità..., 1989, 143 sq.; Salimbeni, 1989, 146 sq.

2 L'umanesimo in Istria, 1983; Simoniti 1979.



1. Aldo Manuzio mlajši (1547-1597), risba rimskega nagrobnika iz Kopra (iz: Župančič, *Inter utrumque...*, 1989, s. 17, sl. 3)

Iustinopolitanae". V njem je Vergerij podal kratek opis in svojo razlago izvora imena mesta³. Čeprav to delo še zdaleč ne sodi med najvažnejša v Vergerijevem opusu, je z vidika zgodovine raziskav pomembno kot eno prvih tovrstnih del o nastanku Kopra⁴. Na eni strani delo odraža ponovno zanimanje za krajepisje po vzoru antičnih piscev, na drugi strani pa je iz njega videti, da je bilo dojemanje v tedanjem času še močno prežeto z miti in legendami. Poleg tega pa v njem srečamo prvi poskus lokalizacije Plinijeve Aegide, ki jo Vergerij postavlja na koprski otok in v kateri vidi antično prednico srednjeveškega Justinopolisa. Problem Plinijeve Aegide bo tudi v naslednjih stoletjih ena izmed glavnih tem za pisce, ki jih zanima rimsko obdobje na Koprskem.

Zanimanje za arheološke spomenike je bilo v tem obdobju usmerjeno predvsem k rimskim napisom. Redkeje so omenjene drobne najdbe, katerih pomena se tedanji pisci še niso povsem zavedali. Upoštevali so jih

le, če so predstavljale zbirateljsko privlačne predmete, npr. novce, kipce, reliefe ipd.⁵ Pozornost so pritegovale zlasti monumentalne ostaline rimske arhitekture, v Istri predvsem Pulj⁶. Antični spomeniki so postali priljubljena tema tudi v slikarstvu. Za Istro nam to lepo ilustrirajo dela slikarja Bernardina Porečana (**Bernardino Parenzano 1437-1531**), ki imajo obenem tudi pomembno dokumentarno vrednost v zvezi z nekaterimi poreškimi in koprskimi napisi⁷.

Po drugi strani pa monumentalni ostanki prazgodovinskih kaštelirjev v tem času, razen redkih omemb, še niso vzbujali večjega zanimanja in so postali predmet prvih raziskav šele v 19. stoletju z razvojem prazgodovinske arheologije⁸.

Med najstarejšimi ohranjenimi zapisi o rimskih napisnih kamnih iz Kopra so zapisi beneškega trgovca **Marina Sanuda mlajšega (1466-1536)** in **Augustina Prygla - Tyfferna (16. stoletje)**. Prvi nam je v svojih dnevnikih in drugih delih, poleg zanimivih podatkov o času, v katerem je živel, zapustil tudi vrsto prepisov rimskih napisnih kamnov iz Istre in Dalmacije⁹. Drugi je bolj znan kot avtor najstarejšega rokopisa s prepisi rimskih napisov iz Kranjske¹⁰.

Geograf in kartograf **Pietro Coppo (1469/1470-1555/1556)** je v prvi polovici 16. stoletja prvi opisal Istro v delu z naslovom "*Del sito de Listria*". Prav v ta namen je Coppo, pri svojih šestdesetih letih, s čolnom objadral celotno Istro in jo, kot piše v uvodu k svojemu delu, prehodil tudi peš. Delo je bilo natisnjeno leta 1540 v Benetkah, nastalo pa je že celo desetletje poprej. Poleg geografskih podatkov o Istri vsebuje tudi podatke o arheoloških najdiščih, ki jih je Coppo videl na svoji poti. Na področju med Rižano in Dragonjo omenja naslednja najdišča: Sermin, Kaštelir nad Kortami in Simonov zaliv, na kratko pa se ustavlja tudi ob nastanku treh obalnih mest - Kopra, Izole in Pirana. Njihove začetke postavlja v čas po Atilovih pustošenjih, ker v mestih ni odkril sledov rimske dobe. Število arheoloških najdišč, ki jih omenja s celotnega področja Istre, pa je precej večje od zgoraj naštetih. Pogosto so to sploh prve omembe teh najdišč v literaturi. V Coppovem tekstu zasledimo še en zanimiv podatek v zvezi s Serminom. Coppo namreč v območje Sermina, kjer so bile v njegovem času antične stavbne ostaline še dobro vidne, locira Plinijevo Aegido. Za Vergerijem je to drugi poznan poskus lokalizacije Aegide in prvi na področju Sermina¹¹. Na pomen Coppovega dela "*Del sito de Listria*" kaže tudi podatek, da so iz njega

3 Billanovich, Mizzon, 1971, s. 269, op. 3; Semi, 1975, s. 9, op. 4; Funaioli, 1950, 43 sq.

4 Edino starejše delo, ki govori o nastanku Kopra, je t.i. Dandolova kronika. K Dandolovi kroniki glej poleg op. 3 zgoraj še Šašel, 1976, s. 451.

5 Kos, 1983, 235 sq.

6 Kečkemet, 1969, 549 sq.

7 Billanovich, Mizzon, 1971, 249 sq.; Šašel, 1973, 85 sq.; Župančič, *Inter utrumque...*, 1989, s. 15, 16, sl.2.

8 Rinaldi, 1963-1964, 3 sq.; Bandelli, 1976-1977, 113 sq.; Petrić, 1979, 183 sq.; Škiljan, 1980, 7 sq.

9 Degrassi, 1933, s. 29; Id., 1936, s. XXIV; Sticotti, 1951, s. XXV.

10 Degrassi, 1933, s. 29; Id., 1936, s. XII; Sticotti, 1951, s. XIV; Ložar, 1941, s. 110-111; Simoniti, 1979, s. 83-112.

črpali podatke vsi pomembnejši opisovalci Istre v 16. in 17. stoletju - od Goinea, Albertija, Manzuolija, Tommasinija, do Petronija, Naldinija in drugih¹².

V zvezi z rimsko epigrafiko je potrebno omeniti tudi **Alda Manuzia mlajšega (1547-1597)** in njegovo obsežno zbirko prepisov rimskih napisov, ki jo hrani Vatikanski arhiv. Med njimi so tudi napisi iz Kopra¹³.

Med izrazito lokalne pisce s konca 16. stoletja sodi izolski župnik **Ioannes Thamar**, ki je opisal Izolo v letu 1581. Njegov rokopis je objavil šele Kandler s kratkim komentarjem v svojem časopisu "L'Istria" l. 1848¹⁴. V njem najdemo predvsem podatke o Izoli, Simonovem zalivu in Kaštelirju nad Kortami. Čeprav je Thamarjev opis v podrobnostih bogatejši od Coppovega, pa je črpanje podatkov iz Coppovega dela nedvomno.

Ostali opisi Istre iz 16. stoletja so v zvezi s to temo manj pomembni, bodisi zato, ker se ne ustavljajo posebej ob arheoloških ostalinah, ali pa so tako močno vezani na Coppov tekst, da ne prinašajo nič novega¹⁵.

PISCI 17. STOLETJA

Vrsto avtorjev iz 17. stoletja začenja **Nicolò Manzuoli** s svojim opisom Istre "Nova descrizione della provintia dell'Istria", natisnjenim leta 1611 v Benetkah¹⁶. Tudi ta tekst ne dosega Coppovega. V njem je Manzuoli poleg splošnih geografskih in zgodovinskih podatkov o Istri podal opis mest in naselij v že ustaljenem vrstnem redu, začenši s Štivanom ob izviru Timave, kjer je po vzoru antičnih piscev postavil začetek Istre. Sledi opis obalnih predelov in notranjosti, medtem ko je Koper prihranil za konec in mu posvetil največ prostora. Med antičnimi spomeniki iz Kopra omenja le kamnit kip Pravice na pretorski palači, ki naj bi bil po njegovem mnenju predelan kip boginje Palade. To mu zadostuje kot dokaz, da je na tem mestu stal rimski tempelj, posvečen omenjeni boginji. Zanimiva, čeprav zgrešena, je Manzuolijeva lokacija Nezakcija na področju med Serminom in Pradami. Pri tem se sklicuje na Livijev opis obleganja Nezakcija¹⁷. S tem je istočasno zavrnil Coppovo lokalizacijo Aegide pod Sermin. Manzuolijeva lokacija Nezakcija se ni obdržala, ker je večina raziskovalcev sprejela bodisi Vergerijevo ali Coppovo lokacijo Aegide na tem prostoru.

Okoli sredine stoletja je nastalo obsežno delo izpod peresa novigrajskega škofa **Giacoma Filippa Tommasinija (1595-1654)** z naslovom "De'commentarii storici-geografici della provincia dell'Istria libri otto con



2. Koprski škof Paolo Naldini (1686-1713)

appendice". Tako po obsegu kot po vsebini je to najvažnejši opis Istre tega časa¹⁸. Uvodni del vsebuje poleg splošnih geografskih, gospodarskih in politično-upravnih podatkov o tedanji Istri tudi razlago izvora njenega imena, zgodovinski oris in podatke o prvih prebivalcih. Opise celotne Istre ter krajev in mest, ki sledijo, redno spremljajo tudi zgodovinski podatki in podatki o spomenikih iz preteklosti. Med temi niso deležni pozornosti le monumentalni ostanki rimskih spomenikov v Trstu, Poreču in Pulju, ampak tudi drobne najdbe, ki so prišle slučajno na dan ob raznih zemeljskih delih. Pogosto so citirani tudi številni antični avtorji, vsekakor pogosteje kot pri piscih pred njim, po drugi strani pa so v tekstu pogosti

11 Degrassi, 1924, 319 sq.; Župančič 1985, s. 315, op. 4.

12 Lago, Rossit, 1986, s. 19, op. 28-33.

13 Degrassi, 1936, s. XXI-XXII; Župančič, Inter utrumque..., 1989, s. 17, sl. 3.

14 Thamar, 1848, s. 46-48 in 50-52.

15 Najvažnejši opisi Istre iz 15., 16. in 17. stol. so bili zbrani v AT, vol. 2, Trieste 1830, 15 sq. in AT, vol. 3, Trieste 1831, 156 sq.

16 AT, vol. 3, Trieste 1831, 168 sq.

17 Župančič, 1985, s. 315-316.

18 AT, vol. 4, Trieste 1837, 1 sq.

tudi prepisi rimskih napisnih kamnov s področja Istre. To ni le slučaj, saj se je Tommasini dobro zavedal zgodovinskega pomena napisnih kamnov. Skušal je locirati utrjena istrska naselja Nezakcij, Mutilo in Faverio, ki jih Livij omenja v svojem opisu rimskega osvajanja Istre. Kot novigrajski škof seveda ni mogel mimo problema istrske Emonie, okoli katere se je zaradi homonimije z antično Emono na Kranjskem razvnela živahna polemika med eruditi tedanjega časa¹⁹. Pri lokalizaciji Aegide sledi Vergeriju in našteva rimske napisne kamne iz Kopra. Sicer pa za imensko izpričana rimska naselja in istrska mesta vedno korektno navaja tudi predlagane lokacije predhodnih raziskovalcev ter jih kritično ocenjuje. Prav tako upošteva tudi ljudsko izročilo, toponime in legende.

V tesni zvezi s pravkar obravnavanim Tommasinijevim delom je opis Istre koprškega zdravnika **Prospera Petronia (umrl 1684)**. Njegovo delo je pod naslovom *"Memorie sacre e profane dell'Istria"* nastalo leta 1681²⁰. Kot osnovo zanj je namreč Petronio uporabil Tommasinijev opis Istre, tako v njegovi zgradbi kot tudi tekstovno, pogosto celo v dobesednem prepisu. Zgoraj podana ocena Tommasinijevega dela zato v veliki meri velja tudi za Petronia. Ob tem je potrebno opozoriti le še na Petronijev doprinos, ki ga lahko strnemo v dveh točkah: slikovno je opremil celotno delo s 24 vedutami istrskih mest, naselij in gradov ter z vrsto risb rimskih napisnih in reliefnih kamnov, tekstovno pa je Tommasinijeve opise krajev in mest dopolnil in razširil s svojimi zapažanji. Delo je zaokrožil z besedilom v obrambo istrske Emonie, o kateri so pred njim že pisali Tommasini, Schönleben in drugi. Kratko oceno Tommasinijevega in Petronijevega dela je mogoče skleniti z mislijo, da ima njuno delo za Istro tak pomen kot Schönlebnova in Valvasorjeva dela za Kranjsko²¹.

Leta 1700 je bilo v Benetkah natisnjeno delo koprškega škofa **Paola Naldinija (umrl 1713)** *"Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria"*. V njem je Naldini podal predvsem opis sakralnih objektov, cerkvene zgodovine in uprave na ozemlju koprške škofije na prelomu 17. v 18. stoletje. Tekst dopolnjujejo hagiografski podatki o istrskih svetnikih. Redkeje pa se avtor ustavlja ob arheoloških ostankih in profanih spomenikih.

18. STOLETJE - GIAN RINALDO CARLI

Pomemben prispevek k poznavanju rimskega obdobja na Koprskem v 18. stoletju predstavlja delo **Gian Rinalda Carlja (1720-1795)** *"Delle antichità di Capodistria"* (1743 Benetke)²². V delu je Carli zbral vse dotlej poznane rimske napise iz Kopra in jih v duhu tedanjega časa tudi vsestransko obdelal. Pri tem je posegel na področje rimske religije, politične in upravne zgodovine, statusa rimskih mest, na področje numizmatike, toponomastike oz. etimologije ipd. Navajal je številne analogije od Italije do Istre in citiral ustrezno literaturo. Med rimskimi najdišči v okolici Kopra našteva Škocjan (S. Canziano), Cerej (Cerè), Šantomo (S. Tommaso), Žuster- no (Cisterna), Valdoltro (Oltra) in Arjol²³. Med leti 1788 in 1791 je izšlo njegovo obsežno delo *"Delle antichità italiche"*, ki pa je kljub široko zasnovanemu naslovu omejeno pretežno na severno Italijo in Istro²⁴. Istrsko problematiko obravnava tudi v delu *"Della spedizione degli Argonauti in Colco"*, v katerem je zanikal in ovrgel legendarni izvor istrske kulture, ki je bil do tedaj pripisan nič manj legendarnim Argonavtom²⁵ in v razpravi *"Dissertazione intorno l'antico vescovato emoniese"* o problemu istrske Emonie in njene škofije²⁶. Organiziral in vodil je arheološko izkopavanje v puljski areni, ki pred-



3. Gian Rinaldo Carli (1720-1795) (iz: *PI*, 3. ser., vol. 1/4, 1950, s. 133.)

19 Ibid., 179 sq.; Bratož, 1986, s. 124-133.

20 Petronio, 1968.

21 O pomenu Schönlebnova in Valvasorja za razvoj slovenske arheološke vede in numizmatike glej: Ložar, 1941, 112 sq.; Kos, 1983, 236 sq. Celovit prikaz Valvasorjevega življenja in dela je podal Reisp, 1983.

22 Izšlo je v *Opuscoli scientifici e filologici* Angeli Calogera XXVIII, 1743, s. 169-329 (ponatisa v *AT*, vol. 3, Trieste 1831, s. 212-300 in kot separat l. 1861 v Kopru). V nadaljevanju sledijo citati iz objave leta 1861.

23 Carli, 1861, 72 sq. Najdišče Arjol je omejeno v: Carli, 1788, s. 95.

24 Sestan, 1984, 9 sq.

25 Apih, 1978-1979, s. 507.

26 Sestan, 1984, s. 10, op. 6.

stavlja eno od prvih izkopavanj v Istri. Do njega ni prišlo iz zbirateljskih teženj, ampak ga moramo označiti kot problemsko, seveda v okviru tedanjih možnosti²⁷. Pomembna so tudi njegova prizadevanja za ustanovitev muzeja v Kopru, kjer naj bi bili na enem mestu zbrani vsi po mestu in okolici raztreseni antični kamni in druge starine. Carlijeva pobuda je ostala žal nerealizirana. Vzroki za to tičijo predvsem v težkem ekonomskem položaju Beneške republike v 2. polovici 18. stol.²⁸

RAZVOJ ARHEOLOŠKE VEDE V 19. STOLETJU IN PRVA IZKOPAVANJA NA KOPRSKEM

Gospodarska stagnacija Kopra po propadu Beneške republike in sočasni gospodarski vzpon Trsta sta se vidno odražala tudi na kulturnem in znanstvenem področju. Koper je bil v 19. stoletju v senci Trsta in vse do začetka 20. stoletja brez lastne muzejske ustanove. Do prvih arheoloških izkopavanj na Koprskem je prišlo šele v zadnjih desetletjih 19. stoletja in so vezana predvsem na raziskovalno dejavnost Trsta, deloma pa tudi Dunaja, kamor je odhajalo izkopano gradivo. V Trstu je bil že leta 1846 ustanovljen prirodoslovni muzej (*Museo di Storia Naturale*), leta 1873 pa mestni arheološki muzej (*Museo Civico di Antichità*)²⁹. Poleg muzejskih ustanov je Trst v tem času dobil tudi vrsto društev. Med njimi so zlasti prirodoslovno društvo (*Società Adriatica delle Scienze Naturali*), ustanovljeno leta 1874, in razna jamarska društva v svoj delokrog vključevala tudi arheološke raziskave. Jamarske sekcije so delovale v okviru leta 1883 ustanovljene "*Società Alpinisti triestini*", kasneje preimenovali v "*Società alpina delle Giulie*", in pri "*Deutsche und Österreichische Alpenverrein*" prav tako s sedežem v Trstu³⁰.

L. 1829 je začel v Trstu izhajati "*Archeografo Triestino*", ena osrednjih revij s področja zgodovine in arheologije za Trst in Istro, ki jo je osnoval **Domenico Rossetti (1774-1842)**³¹. Že leta 1810 je Rossetti v Trstu ustanovil društvo "*Cabinetto della Minerva*", kasneje preimenovali v "*Società della Minerva*". V okviru društva se je postopoma izoblikovala tudi nekakšna muzejska zbirka darov njenih članov. Zbirka je sicer vsebovala najrazličnejše predmete; od starogrških čelad iz Olimpije v Grčiji do spominskih medalj in doprsnih kipov, med darovi pa srečamo tudi arheološke najdbe s Koprskega³². Pomen zbirke je tudi v tem, da je, skupaj z nekaterimi drugimi tržaškimi zasebnimi zbirkami, tvorila zameetek in prvotni



4. Naslovna stran Carlijevega dela "*Delle antichità italiane II*", Milano 1788 z risbo danes izgubljenega rimskega nagrobnika iz Kopra

fond eksponatov kasnejšega mestnega muzeja. Rossetti je zasnoval tudi delo za lapidarij, urejen nedaleč od bazilike sv. Justa, kamor so prišli tudi številni rimski napisi iz Kopra in okolice³³. Lapidarij je leta 1843 otvoril **Pietro Kandler (1804-1872)**, eden najtesnejših Rossettijevih sodelavcev³⁴. Kandler je bil v prvi vrsti zgodovinar, vendar je bilo področje njegovega zanimanja veliko širše in je vključevalo tudi arheologijo, epigrafiko, etnologijo idr. V svojih zgodovinskih in arheološko-zgodovinskih spisih je obravnaval prostor Istre in mejnih področij. Obravnavana problematika sega od kaštelirjev do rimskih vodovodov, teritorijev rimskih mest, centuracije, rimskih cest, pristanišč, zapornega zidovja, arheološke karte idr. Tako široko obravnavana problematika je imela za posledico, da je ostala marsikatera tema nedokončana ali zgolj načeta. To velja v prvi vrsti za delo na arheološki karti Istre. Tudi Kandlerjev "*Codice epigrafico istriano*" je, za razliko od njegovega "*Codice diplomatico istriano*" za srednjeveško obdobje, ostal v rokopisu in bil z izidom monumentalnega Mommsenovega korpusa latinskih napisov razumljivo tudi presežen. Seveda je ob tem treba povedati, da je v njem Kandler zbral preko 1300 rimskih napisov iz Istre in da je Mommsen prav iz njegovega dela v veliki meri črpal podatke za to področje. Med leti 1846 in 1852 je Kandler izdajal svoj pretežno zgodovinski časopis "*L'Istria*" z vidnim deležem arheologije. Objavljeni članki so, izjema je prvi letnik, ob pomanjkanju zunanjih avtorjev pretežno izpod peresa Kandlerja samega. Na ta način je nekako zapolnil vrzel, ki je nastala

27 Mlakar, 1977, s. 20; Sestan, 1984, s. 26, 16, op. 25.

28 Žitko, 1983, s. 3.

29 Kunz, 1879.

30 K speleoarheološkim raziskavam glej: Moser, 1899, 43 sq.; Leben, 1974, 243 sq. Za najdišča v okolici Škocjana pri Divači in zgodovino raziskav posebej: Steffè De Piero, Vitri, 1977, 13sq.

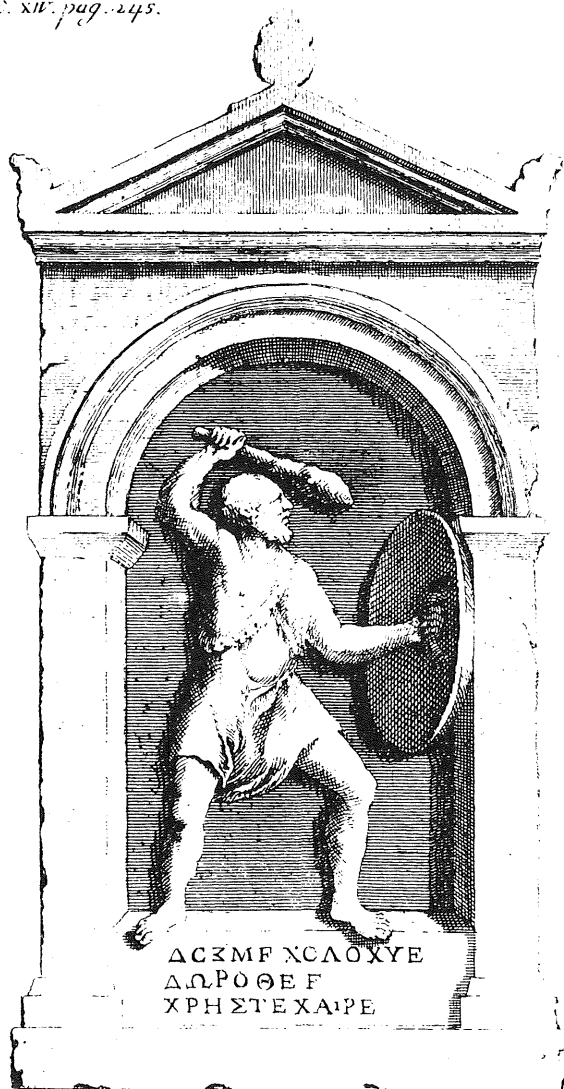
31 Benco, 1869, 1 sq.; Secoli, 1979, 5 sq.

32 Gentile, 1909, Appendice.

33 Mikl-Curk, 1981, s. 113.

34 Puschi, 1912, 101 sq.; Mirabella Roberti, 1950, s. 201-202.; Cervani, 1974, 1 sq.

Tav. XIV. pag. 245.



5. Risba marmornate stele z upodobitvijo bojevnika in z grškim napisom iz Kopra iz Carlijevega dela "Delle antichità italiche II" Milano 1788, s. 245

s prenehanjem izhajanja prve t.i. Rossettijeve serije revije Archeografo Triestino leta 1837 in pred pričetkom izhajanja njene druge serije leta 1869. Od 1856. leta do svoje smrti je bil Kandler konservator za Primorsko v Trstu pri leta 1850 ustanovljeni Centralni komisiji za spomeniško

varstvo z Dunaja (K. u. k. *Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale*, Wien). S svojim delovanjem je pripomogel k evidentiranju in reševanju številnih arheoloških najdišč in najdb na Primorskem in v Istri³⁵. Kandler je za svoje zgodovinske in arheološke raziskave pritegnil k sodelovanju vrsto zgodovinarjev, arheologov in ljubiteljev starin, med katerimi so tudi vidna imena v razvoju arheologije v Istri: Andrea Amoroso³⁶, Giovanni Carrara³⁷, Antonio Covacz³⁸, Carlo De Franceschi³⁹, Tomaso Luciani⁴⁰, Alberto Puschi⁴¹ in drugi.

Ob Kandlerju se je v 2. polovici 19. stoletja ukvarjal z istrsko epigrafiko tudi **Carlo Gregorutti (1822-1898)** iz Trsta. Poleg rimskih napisov iz Akvileje je objavil vrsto napisov s Koprskega in iz celotne Istre⁴². Nič manj pomembni nista njegovi razpravi o akvilejskih opekarnah, kjer so zbrani vsi do tedaj poznani žigi na rimskih opekah Istre in na prostoru do Akvileje⁴³.

Pomemben mejnik za nadaljnji razvoj epigrafike predstavlja izid že omenjenega dela "*Corpus Inscriptio-num Latinarum*" **Theodorja Mommsena (1817-1903)**, ki je zbral vse rimske napise na enem mestu⁴⁴. Delo je pomembno tudi z vidika metode⁴⁵.

V 2. polovici 19. stol. se klasični arheologiji pridružita še prazgodovinska in zgodnj srednjeveška arheologija. Predvsem prva je v Istri v razmeroma kratkem času doživela širok razmah in napredek. Sir **Richard Francis Burton (1821-1890)** je že leta 1874 objavil spis z naslovom "*Notes on the castelleri or prehistoric ruins of the Istrian peninsula*", ki velja za pionirsko delo o istrski prazgodovini in je pomembno vplivalo na nadaljnje raziskave⁴⁶. Z odkritji in izkopavanji bronastodobnih gomil in železnodobnih žarnih grobišč na Brionih, v Bermu, Picugih, Pulju, Nezakciju, Novi vasi pri Brtonigli in drugod ter z začetkom raziskav utrjenih naselbin - kaštelirjev se je uveljavil pojem kaštelirske kulture v Istri, ki je že zelo zgodaj postal tudi mednarodno uveljavljen. V primerjavi s prazgodovinsko in klasično arheologijo je bil razvoj zgodnj srednjeveške arheologije v Istri v tem času razmeroma počasen. Od večjih izkopavanj je mogoče omeniti le izkopavanja zgodnj srednjeveškega grobišča v Mejici pri Buzetu v 90. letih 19. stoletja ter vrsto posameznih grobov in slučajnih najdb širom Istre⁴⁷. Težišče raziskav zgodnj srednjeveškega obdobja je bilo

35 Baš, 1955, s. 19, 36; Cervani, 1972, 35 sq.

36 De Franceschi, 1950, 225 sq.; Cuscito, 1984, 99 sq.

37 Sticotti, 1913, 383 sq.; Id. 1950, s. 203-204.

38 Bandelli 1976-1977, 115 sq.

39 Ibid.; Degrassi 1936, s. XV.

40 Sticotti, 1923, 108 sq.; Marchesetti, 1923, 76 sq.; Corelli, 1950, 217 sq. Glej tudi op. 38 zgoraj.

41 De Franceschi, 1952-1953, 11 sq.

42 Degrassi, 1936, s. XVII-XVIII; Sticotti., 1951, s. XVII.

43 Gregorutti, 1886, 219 sq.; Id., 1888, 345 sq.

44 Rimski napisi s Primorske in iz Istre so zbrani v 5. zvezku tega dela.

45 Ložar, 1941, s. 118.

46 Bandelli, 1976-1977, s. 129-130; Petrić, 1979, s. 188. Italijanski prevod tega Burtonovega dela je izšel že leta 1877 v Kopru: "Note sopra i castelleri o rovine preistoriche della penisola istriana."

tedaj usmerjeno v proučevanje sakralnih spomenikov in posameznih utrjenih naselbin, kakršen je naprimer "bizantinski kastrum" na otoku Veliki Brion, medtem ko je bila iz političnih in nacionalnih razlogov skoraj v celoti zanemarjena problematika slovanske naselitve v Istri, ki so jo skušali tedanji italijanski arheologi in zgodovinarji pomakniti v čim poznejši čas⁴⁸. O napetih mednarodnih odnosih v tedanjem času nam priča tudi pismo D. Manzonija iz Kopra T. Lucianiju v Trst 12.3.1880 ob izkopavanjih v Ospu⁴⁹. Proti koncu 19. stoletja sta bili tudi na Koprskem odkriti dve zgodnesrednjeveški grobišči, prvo v bližini prazgodovinskega gradišča na Mariji Snežni pri Črnotičah, drugo na Sv. Mihaelu pri Starih Miljah⁵⁰. Slednje je bilo kasneje še večkrat predmet izkopavanj.

Delo na številnih temah, ki jih je načel že Kandler, je nadaljeval **Alberto Puschi (1855-1922)**. Med temi so naprimer rimske ceste, kraške zapore, arheološka karta Istre in druge. Prav zadnja je v okviru te teme še posebej pomembna, saj nam je Puschi v svojih zapiskih zapustil številne arheološko-topografske podatke tudi za Koprsko⁵¹. Zaradi drugih obveznosti, v prvi vrsti so bila to njegova izkopavanja v Nezakciju v letih 1900-1913 skupaj s Sticottijem, je delo za arheološko karto zastalo in ostalo nedokončano. Poleg Nezakcija je Puschi izkopaval predvsem v Trstu in okolici⁵². Za zgodnesrednjeveško arheologijo Istre je pomembno predvsem njegovo izkopavanje grobišča v Mejici pri Buzetu, ki pa je ostalo v glavnem neobjavljeno vse do novejšega časa⁵³. Leta 1884 je nasledil C. Kunza na mestu ravnatelja muzeja v Trstu (Museo Civico di Antichità), ki se je preimenoval v "Museo Civico di Storia ed Arte di Trieste". Nato je leta 1887 prevzel tudi vodstvo revije "Archeografo Triestino", od 1895. leta pa je bil konservator za arheološke spomenike za Trst in okolico. Izbor Puschijevih zapiskov za arheološko karto Istre je uredil in pripravil za objavo **Bernardo Benussi (1846-1929)**⁵⁴. Težišče njegovega dela je bila predvsem srednjeveška zgodovina Istre⁵⁵.

Podatke o prvih arheoloških izkopavanjih na Koprskem zasledimo v literaturi šele proti koncu 19. stoletja in so povezani predvsem z intenzivno amatersko izkopavalno dejavnostjo tržaškega profesorja **Karla Moserja** v zadnjih dveh desetletjih 19. in na začetku 20. stoletja. Cilj Moserjevih izkopavanj so bila predvsem jamska naj-



6. Pietro Kandler (1804-1872) (iz: *Codice diplomatico istriano I, Trieste 1926*)

dišča na Tržaškem krasu⁵⁶, vendar je opravil tudi vrsto izkopavanj na najdiščih na Koprskem. Med temi so: Kaštelir nad Jelarji (1888-1889), Sv. Mihael (1896-1897), Osp (1897), Jama pod Socerbkim gradom (1898-1900), Socerb (1902-1904) idr. Kopal je predvsem ob finančni podpori antropološkega društva (Anthropologische Gesellschaft) in Centralne komisije z Dunaja, katere korespondent je bil od leta 1896, najdbe pa je pošiljal na Dunaj. Njegovega intenzivnega dela na terenu žal ni spremljalo ustrezno objavlanje izkopanega gradiva in rezultatov izkopavanj. O svojih izkopavanjih je le sumarno poročal, pretežno v publikacijah dunajskih arheoloških ustanov in društev⁵⁷. Nekoliko izčrpnjeje je le njegovo zaključno poročilo o nekropoli na Socerbu⁵⁸. Te Moserjeve pomanjkljivosti bistveno ne izboljšuje niti njegovo delo o kraških jamah, ki ga v nekem smislu lahko označimo za sintezo njegovih dotedanjih speleoloških in arheoloških raziskav na Krasu⁵⁹. Moserjeva dejavnost izkopavanja in predvsem pošiljanje najdb na Dunaj ni

47 Marušič, 1970, 126 sq.; Id., 1980, 114 sq.

48 Bertoša, 1985, 48 sq.; Cuscito, 1984, 97 sq.; Gnirs, 1911, 75 sq.

49 Župančič, 1990, s. 26, op. 8.

50 ANSI, s. 129, 145; Flego, 1981, 233 sq.

51 Benussi, 1927-1928, 243 sq.

52 Degrassi, 1936, s. XXIII-XXIV; Sticotti, 1951, s. XXIV; De Franceschi, 1952-1953, 11 sq.; Vidulli Torlo, 1987, 107 sq.

53 Glej op. 47. Torcellan, 1986.

54 Glej op. 51.

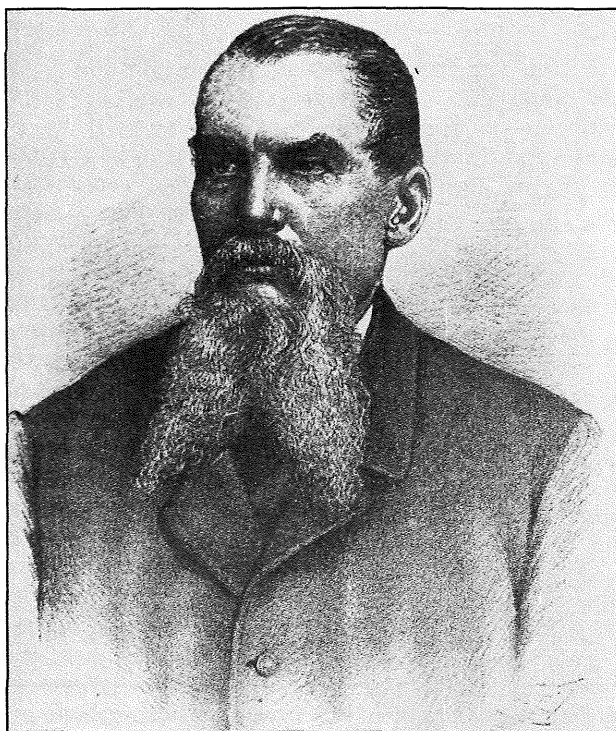
55 Cervani, 1950, 261 sq.; Id., 1986, 5 sq.

56 Leben, 1967, 43 sq.; Cannarella, 1979, 49 sq.

57 Ibid., s. 121-122; Župančič, 1990, s. 20, sl. levo zgoraj.

58 Moser, 1903, 115 sq.

59 Moser, 1899.



7. Sir Richard Francis Burton (1821-1890) (iz: Petrić, 1979, s. 188.)

naletelo na odobravanje v domačih arheoloških krogih v Trstu in Istri. Do odkritega konflikta je prišlo l. 1883, ko je Moser poslal na Dunaj najdbe svojih izkopavanj halštatske nekropole v Bermu pri Pazinu. Ta Moserjeva poteza je bila neposreden povod za začetek izkopavanj na istem najdišču na pobudo in pod vodstvom **Andrea Amorosa**⁶⁰. Pokrajinska uprava v Poreču pa je zemljišče v Bermu odkupila, da bi s tem preprečila nadaljnje odhajanje najdb na Dunaj. O rezultatih je Amoroso poročal že naslednje leto v prvi številki revije novoustanovljenega istrskega arheološko-zgodovinskega društva "*Società istriana di Archeologia e Storia patria*"⁶¹. V okviru društva je bil osnovan tudi muzej, v 19. stoletju prvi in edini na istrskih tleh, ki naj bi zbiral gradivo o preteklosti Istre in obenem preprečeval odhajanje novih najdb v tuje muzeje. Ustanovitev "*Società istriana di Archeologia e Storia patria*", leta 1884, je bila velikega

pomena za nadaljnje arheološke in tudi zgodovinske raziskave v Istri⁶².

Dogodki in spori okrog izkopavanj in najdb iz nekropole v Bermu nikakor niso osamljen primer, prej predstavljajo značilnost obdobja nastajanja številnih novih muzejev, ki so kar tekmovali med seboj v pridobivanju najdb za svoje zbirke⁶³. Kot primer za Koprsko lahko ponovno omenimo grobišče na Socerbu. Poleg Moserja je na njem izkopavala tudi **vojvodinja Meklenburška**, ki je bila sicer aktivna predvsem na Dolenjskem. Njene najdbe je kasneje, skupaj z bogatim gradivom iz dolnjskih najdišč, na dražbi odkupil Peabody museum iz Združenih držav Amerike⁶⁴. Tudi bronasta čelada, najdena pri Sv. Antonu pri Kopru, je končala v tujini in jo danes hrani muzej v Gradcu⁶⁵.

Moserjeva "dunajska usmeritev" je naletela na ostro reakcijo tudi s strani **Carla Marchesettija (1850-1926)** iz Trsta. Tudi Marcheseti je že leta 1883 začel z izkopavanjem v Bermu, vendar je zaradi že omenjenega odkupa zemljišča lahko raziskal le zelo omejeno površino⁶⁶. Marchesetti je bil od leta 1876 do svoje smrti ravnatelj prirodoslovnega muzeja (Museo Civico di Storia Naturale) v Trstu, več let pa tudi predsednik prirodoslovnega društva (Società Adriatica di Scienze Naturali)⁶⁷. V začetku se je posvečal predvsem botaničnim raziskavam, kasneje pa je prevladalo zanimanje za arheologijo. Njegove arheološke raziskave so bile usmerjene predvsem v prazgodovino, kar je glede na prirodoslovno usmeritev tudi razumljivo. Čeprav geografsko izven obravnavane teme ni mogoče mimo njegovih obsežnih izkopavanj na Mostu na Soči (Sv. Lucija) s preko 3000 odkritimi grobovi. Z izkopavanji Marchesettija in Josefa Szombathya je postal Most na Soči evropsko pomemben pojem v arheologiji in ključno najdišče za ugotavljanje povezav zahodnoslovenskega prostora s severno Italijo, Istro in Dolenjsko ter s prostorom severno od Alp v starejši železni dobi⁶⁸. V zaledju Koprškega je pomembno njegovo izkopavanje staroželeznodobne nekropole v Brežcu pri Škocjanu, blizu Divače, ki nam skupaj z najdbami iz Mušje jame izpričuje najstarejši pojav železa v slovenskem prostoru pri njegovem širjenju iz Mediterana v srednjo Evropo⁶⁹. Za Istro in Kras je temeljno njegovo delo o kaštelirjih "*I castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia*", izšlo leta 1903 v Trstu⁷⁰.

60 De Franceschi, 1950, s. 227; Id., 1952-1953, s. 9.

61 Amoroso, 1885, 53 sq.

62 Cuscito, 1984, 97 sq. Viden je poudarek na raziskavah srednje in južne Istre; Forlati Tamaro, 1984, 1 sq.

63 Gabrovec, 1971, 35 sq.

64 Treasures..., 1934, s. 130, pl. XXX; Župančič, 1990, s. 19, 23, sl.

65 ANSI, 1975, s. 143.

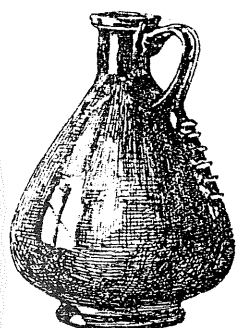
66 Marchesetti, 1884.

67 Lona, 1950, 293 sq.; Žbona-Trkman, Svoljšak, 1981, raziskovalci.

68 Gabrovec, Svoljšak, 1983.

69 Steffè De Piero, Vitri, 1977, 13 sq.

70 Objavljeno v: Atti del Museo Civico di Storia Naturale 4, Trieste 1903. Ponatis v: Quaderni della Società per la Preistoria e Protostoria della regione Friuli-Venezia Giulia n. 3, Trieste 1981.



158



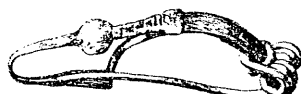
162



161



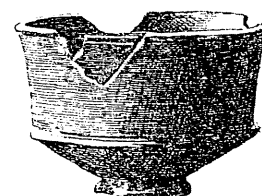
159



163



164



160

8. Izbor najdb iz rimskega grobišča na Socerbu. Izkopavanja Karla Moserja v začetku 20. stol. Hrani Musei civico di Storia ed Arte in Trstu. (iz: Moser, 1903, kol. 133-134, sl. 158-164.)

PRVA ISTRSKA POKRAJINSKA RAZSTAVA LETA 1910, USTANOVITEV MUZEJA V KOPRU IN ARHEOLOŠKE RAZISKAVE DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

Neposreden povod za ustanovitev muzeja v Kopru je bila "Prva istrska pokrajinska razstava" (*Prima Esposizione Provinciale Istriana*) l. 1910 v Kopru⁷¹. Na razstavi, ki je sicer imela precej širši, predvsem gospodarsko-politični značaj, so bili v posebnem paviljonu razstavljeni številni umetnostnozgodovinski in kulturnozgodovinski predmeti ter spomeniki sakralne umetnosti. Čeprav je zamisel o ustanovitvi muzeja v Kopru že dolgo dozorevala, pa so bili pogoji za njegov nastanek izpolnjeni šele neposredno po tej razstavi, ko se je pokazala potreba, da bi razstavljeno gradivo, ki je bilo v veliki meri brez pravega gospodarja, shranili na enem mestu. Muzej (*Museo Civico di Storia e d'arte*) je bil ustanovljen na pobudo prof. **Antonia Alisija** l. 1911. Svoj prvi sedež je imel v opuščnem samostanu sv. Klare, po prvi svetovni vojni pa se je preselil v palačo Belgramoni - Tacco. Kljub ustanovitvi muzeja pa so bile arheološke raziskave še vedno odvisne od delovanja zunanjih arheologov. Novoustanovljeni muzej brez arheologa in s skromnimi finančnimi sredstvi takšnih raziskav ni zmož. Prav te okoliščine ter Puschi-

jeva in Sticottijeva zasedenost z obsežnimi izkopavanji v Nezakciju so verjetno razlaga za izkopavanje rimske stavbe v Ankananu pod vodstvom koprskega profesorja **A. Bondija** v sodelovanju s **P. Opiglio** iz tržaškega muzeja l. 1912 in **Gnirsovo** izkopavanje ostalin zgodnjerejske cerkve z mozaičnim tlakom v Portorožu istega leta⁷². Področje Gnirsovega delovanja je bila sicer predvsem južna Istra.

Vodilno mesto na področju raziskav istrske antične zgodovine in arheologije v prvi polovici 20. stoletja pripada **Attiliu Degrassiju (1887-1969)**. Teme njegovih razprav gredo od lokalnih arheološko-topografskih pregledov o Simonovem zalivu, Viližanu pri Izoli in Kopru, posebej v luči lokalizacije Plinijeve Aegide⁷³, pa do širših tematskih razprav o rimskih pristaniščih v Istri, o istrskih olivah, o predrimskih in rimskih kultih Istre, o vezeh med Akvilejo in Istro v rimskem obdobju, o rimski poselitvi kraških jam idr.⁷⁴ Prav tako je pozorno spremljal in redno poročal o vsakoletnih izkopavanjih in novih najdbah v Istri, kjer je navedel tudi vrsto podatkov za Koprsko. Velik del rimskih napisov s Koprškega je zbral v zvezku "*Histria septentrionalis*" v okviru zbirke "*Inscriptiones Italiae*"⁷⁵. Sintezo njegovih študij o Istri predstavlja delo z naslovom "*Il confine nord-orientale dell'Italia romana*" iz

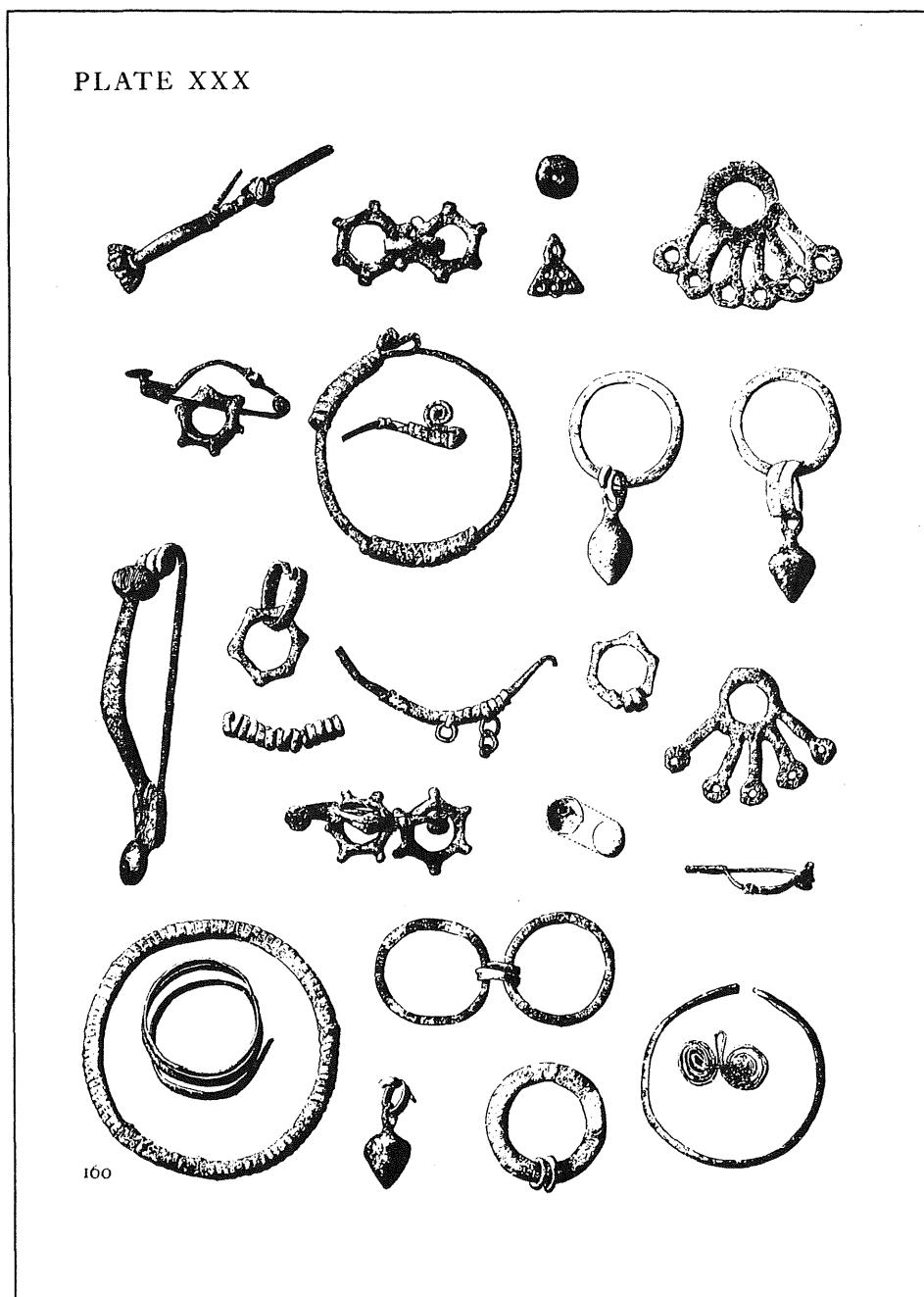
71 Catalogo..., 1910. Žitko, 1983, s. 4.

72 Puschi, 1913, 159 sq.; Gnirs, 1912, s. 141; Id., 1913, s. 171; Djurić, 1977, s. 564.

73 Degrassi, 1923, 325 sq.; Id., 1913, 123 sq.; Id., 1933, 44 sq.

74 Bibliografija A. Degrassija je bila objavljena v *Scritti vari di antichità*, 1962, IX sq. Supplement za obdobje 1963-1967 pa v *Scritti vari di antichità* 3, 1967, VII sq.

75 Degrassi, 1936.



9. Arheološke najdbe s Socerba. Izkopavanja vojvodinje Meklenburške v začetku 20. stol. Hrani Peabody Museum v Združenih državah Amerike. (iz: *Treasures...*, 1934, pl. XXX.)

leta 1954. Degrassi je v svojih delih doslej najbolj celovito prikazal Koprsko in širšo Istro v rimskem obdobju.

Ob Degrassiju je, posebej za področje epigrafike, pomembno tudi delo **Pietra Sticottija (1870-1953)**, ki

je leta 1920 nasledil Puschija na mestu ravnatelja v "Museo Civico di Storia ed Arte di Trieste"⁷⁶.

Eno redkih izkopavanj na Koprskem med obema vojnama je bilo izkopavanje v Simonovem zalivu leta

76 Brusin, 1953-1954, 275 sq.; Sticotti, 1951, s. XXVI, 356-373.

1924⁷⁷. Izkopavanje je vodila **Bruna Forlati Tamaro (1894-1987)**, ki je bila med leti 1921-1936 nadzornik za arheologijo na območju Julijske krajine⁷⁸. V celoti so bili izkopani temelji večcelične rimske stavbe s črnobelimi mozaiki. Na istem mestu sta že leta 1923 naredila manjšo sondo Opiglia iz tržaškega muzeja in Degrassi⁷⁹.

Obdobje pred drugo svetovno vojno lahko sklenemo z imenom **Benedetta Lonze (1904-1971)**. Njegove arheološke raziskave so vezane predvsem na kaštelirje in kraške jame v zaledju Trsta⁸⁰. Na Koprskem je izkopaval na Kaštelirju nad Jelarji v letih 1946-1956 v sodelovanju s **F. Stradijem** in z **M. Vattovanijem**⁸¹. V času svojega službovanja v Kopru, kjer je bil pred in neposredno po drugi svetovni vojni tudi direktor muzeja, pa je zbral tudi vrsto arheološko-topografskih podatkov za sam Koper in okolico⁸².

ARHEOLOŠKE RAZISKAVE NA KOPRSKEM PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

S teritorialnimi in upravno-političnimi spremembami po drugi svetovni vojni je bilo koprsko področje priključeno k Jugoslaviji. Te spremembe so odločilno vplivale na nadaljnji potek arheoloških raziskav na Koprskem in v celotni Istri. Koprsko področje je postalo predmet raziskav in sestavni del slovenske arheologije, hrvaški znanosti pa je pripadel preostali del Istre, južno od Dragonje.

Prve povojne arheološke raziskave na Koprskem je opravil **Narodni muzej iz Ljubljane** (v nadaljevanju NMLj) že v 50. letih. Usmerjene so bile prvenstveno v odkrivanje slovanske naselitve, ki je bila dotlej arheološko povsem neraziskana. Prvo sondiranje je bilo opravljeno na Kortini pri Sv. Antonu leta 1952, topografsko pa so bila ugotovljena še druga najdišča. V letu 1953 so bila ponovno opravljena sondiranja na Kortini ter na vrhu Sv. Marka, v Predloki, Krkavčah in na Krogu pri Stari vasi. Rezultati teh raziskav so bili predstavljeni leta 1952 na razstavi z naslovom "**Slovenci ob Jadranu**"⁸³. Večina sondiranih ali le topografsko ugotovljenih najdišč je potrdila tudi rimsko poselitev in pokazala potrebo po nadaljnjih raziskavah⁸⁴. NMLj je nadaljeval z arheološkimi raziskavami na Koprskem v letih 1958-1960 v Simonov



10. Carlo de Marchesetti (1850-1926) (iz: QSPP, n. 3, Trieste 1981, s. XVII.)

vem zalivu⁸⁵ in leta 1962 s sondiranjem na Čenturju⁸⁶, raziskana pa je bila tudi srednjeveška nekropola na Hribu pri Krkavčah⁸⁷.

V letu 1955 je **Srečko Brodar** s Katedre za kvartarologijo Univerze v Ljubljani izvedel sistematičen odkop sedimentov podzemeljske jame, ki je bila odkrita z razstreljevanjem v kamnolomu pri Črnem Kalu. Poleg bogatih ostankov ledenodobne favne in flore je bilo v eni izmed plasti odkrito tudi kamnito orodje iz starejše kamene dobe, ki je še danes najstarejša arheološka najdba na Koprskem⁸⁸.

Leta 1954 je bil ustanovljen "**Mestni muzej Piran**", kasneje preimenovan v **Pomorski muzej "Sergej Mašera"**. V njem je bila že istega leta razstavljena tudi manjša arheološka zbirka. Muzej je od leta 1956 opravil vrsto arheoloških raziskav. Razen manjših sondažnih in zaščitnih izkopavanj (Padna, Piran, Strunjan, Viližan, Simonov zaliv, Bernardin, ankaransko križišče idr.) ter topografije

77 Tamaro, 1928, 412 sq.

78 Burtulo, 1974-1975, 5 sq.; Žbona-Trkman, Svoljšak, 1981, raziskovalci.

79 Degrassi, 1923, 325 sq.

80 Serj, 1970-1972, 13 sq.; Radmilli, Pross Gabrielli, 1970-1972, 3 sq.; Lonza, 1977.

81 Ibid.; Lonza, 1981.

82 Parentin, 1979, 163 sq.

83 Šribar, 1952, 17 sq.

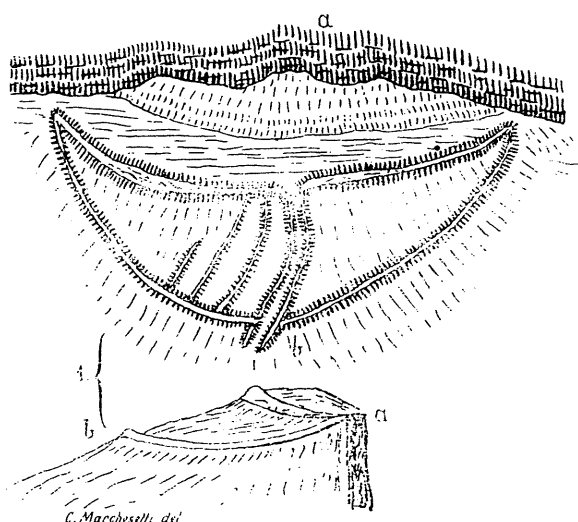
84 Vilhar, 1953, s. 299-300; Šribar, 1956, 63 sq.

85 Šribar, 1958-1959, 271 sq.; Id., VS 8, 1962, s. 251-252.

86 ANSI, 1975, s. 144-145; Jeločnik, 1973.

87 Šribar, 1967, 365 sq.

88 S. Brodar, Ledenodobni človek v Slovenskem Primorju, Slovenski Jadran, Koper 25.11.1955, s. 5, 11; Id. 1958, 271 sq.; Pohar, 1992, 266 sq.



11. Risba prazgodovinskega gradišča nad Bezovico
(iz: QSPP, n. 3, Trieste 1981, T. VI, 1.)

terena, so bile njegove dosedanje arheološke raziskave usmerjene predvsem na nekatera predhodno izbrana najdišča. To so predvsem Kaštelir pri Kortah nad Izolo, Grubelce pri Slamih in Predloka. Na teh najdiščih je muzej opravil večletna sistematična izkopavanja⁸⁹. Rezultati teh raziskav so bili predstavljeni leta 1974 v Piranu na razstavi z naslovom "Dvajset let arheološkega dela v Slovenski Istri" ob 20-letnici muzeja, skupaj z razstavo Pokrajinskega arhiva Koper "Piran in zaledje v srednjem veku"⁹⁰. Več kot desetletje trajajoče raziskave rimskega in zgodnesrednjeveškega najdišča Predloka pri Črnem Kalu so bile predstavljene na razstavi "Slovani v Rižanski dolini" leta 1983 v Piranu in Trstu⁹¹. V skladu z novo usmeritvijo v pomorsko preteklost se je delo Pomorskega muzeja v Piranu razširilo tudi na področje podvodne arheologije. Med prvimi tovrstnimi akcijami so bile raziskave v Fizinah pri Portorožu leta 1964. Sledilo jim je več podobnih akcij, predvsem v zadnjih letih. Njihov cilj je bila podvodna arheološka topografija celotne slovenske obale in dokumentiranje ostalin na morskem dnu⁹².

Intenzivnejša arheološka dejavnost **Pokrajinskega muzeja Koper** se je začela po letu 1972, ko so redno zaposlili lastnega arheologa. Leta 1973 je muzej v sodelovanju z NMLj izvedel arheološko izkopavanje na Kortini pri Sv. Antonu⁹³, od leta 1972 pa je sodeloval s Pomorskim muzejem iz Pirana pri arheoloških raziskavah v Predloki pri Črnem Kalu. V tem času je bila postavljena tudi arheološka zbirka in izdan vodič po muzeju⁹⁴.

V letu 1974 je potekal v Kopru, v organizaciji Slovenskega arheološkega društva in občine Koper, mednarodni arheološki kolokvij na temo "Materialna kultura karantansko ketlaškega kroga in sosednje pokrajine v tem času", ki je obravnaval vprašanja slovanske naselitve ter odnos slovenskega prostora in Istre do sosednjih področij v zgodnjem srednjem veku⁹⁵.

V zadnjem desetletju je bilo arheološko delo koprškega muzeja usmerjeno na eni strani v topografijo terena, deloma tudi na tržaškem ozemlju⁹⁶, na drugi strani pa v arheološka izkopavanja, ki so bila opravljena v Dekanih, Medoših, na Kolombanu in na različnih mestih v Kopru⁹⁷.

V letu 1988 je v Pokrajinskem muzeju Koper gostovala razstava Arheološkega muzeja Istre iz Pulja z naslovom "Slaveni na sjevernom Jadranu". Na njej so bili predstavljeni rezultati povojnih arheoloških raziskav zgodnesrednjeveškega obdobja v Istri. Poleg bogatega gradiva, ki ga hrani puljski muzej, je bil razstavljen tudi manjši izbor sočasnih najdb iz Koprca in okolice⁹⁸.

Čeprav se ta pregled raziskav nanaša predvsem na Koprsko, je od številnih arheoloških raziskav na Tržaškem treba omeniti vsaj izkopavanja italijanskih arheologov na Kaštelirju nad Jelarji tik ob državni meji v letih 1976-1981. Rezultati in najdbe so bili predstavljeni v okviru širše zasnovane razstave o prazgodovini severno-jadranskega prostora "Preistoria del Caput Adriae" leta 1983 v Trstu⁹⁹. Izkopavanje na tem najdišču je bilo sprva zamišljeno kot mednarodno sodelovanje italijanskih in slovenskih arheologov, vendar je s slovenske strani ostalo nerealizirano in pomeni predvsem izziv za naprej.

89 Pahor, 1968, 26 sq.; Boltin-Tome, 1967, 163 sq.; Id., 1968, 129 sq.; Id, 1977, 81 sq.; Id., 1979, 41 sq.; Id., 1981, 89 sq.; Id., 1990, 27 sq.

90 Ob tej priložnosti je bila natisnjena zgibanka z istim naslovom in s kratkim spremnim besedilom.

91 Tudi ob tej razstavi je bila natisnjena zgibanka s kratkim spremnim besedilom. M. Župančič, Ob razstavi "Slovani v rižanski dolini", Primorske novice, št. 17, Koper, 25.2.1983, s. 8; S. Flego, Sledovi starejše slovanske naselitve v Rižanski dolini - Kaj pa na Tržaškem?, Primorski dnevnik, Trst, 24.2.1983, s. 4.

92 Logar, 1984, 35 sq.; Boltin-Tome, 1979, 41 sq.; Id., 1989, 6 sq.; Id., 1991, 51 sq.; Župančič, Prispevek..., 1989, 16 sq.; Id., 1989-1990, 381 sq.

93 Strenar, Šribar, VS 17-19/1, 1974, s. 107-108.

94 Strenar, 1973, 5 sq.

95 Šribar, 1972, 29 sq.; Korošec, 1977, 309 sq.

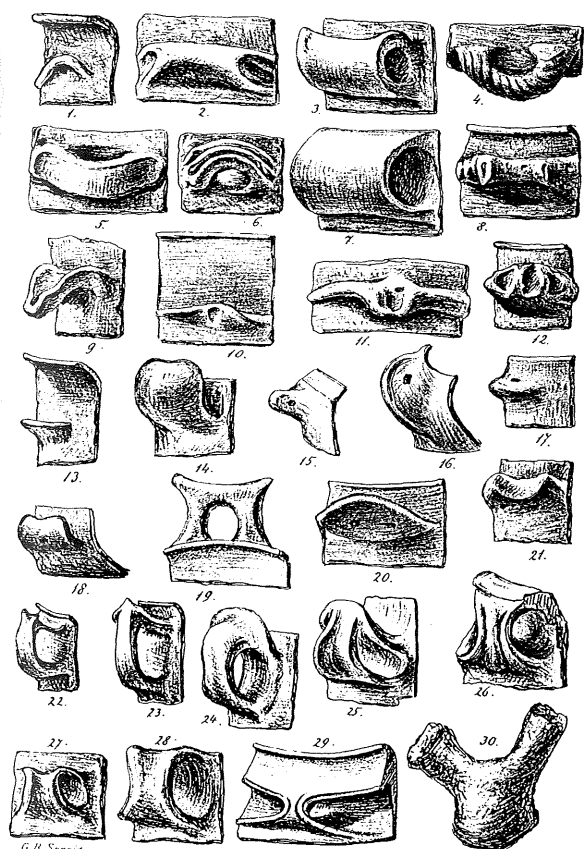
96 Župančič, Prispevek..., 1989, 16 sq.; Id., 1989-1990, 381 sq.; Flego, Župančič, 1991.

97 Župančič, 1979, 15 sq.; Id., Inter utrumque..., 1989, 15 sq.; Id., VS 24, 1982, s. 170-171, 173-174, 200-202.

98 Ob razstavi je izšla zgibanka s spremnim besedilom: V. Jurkić, B. Marušič, Slaveni na sjevernom Jadranu u ranom srednjem vijeku, Katalog 27, Arheološki muzej Istre, Pula 1987; I. Umer, Slovani na severnem Jadranu, Delo, Ljubljana, 20.5.1988, s.7.

99 Pitti, 1979, 125 sq.; Maselli-Scotti, 1983, 138 sq.; Moretti, 1983, 123 sq.

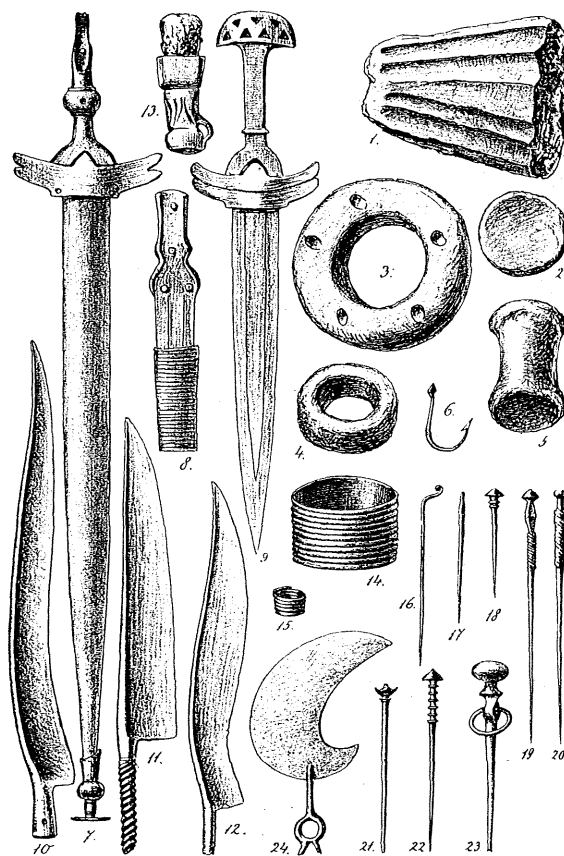
Tav. XIV.



G. B. Seneg

Tutti 1/2 della grand. nat.

Tav. XV.



G. B. Seneg

Tutti 1/2 della grand. nat.

12. Keramične in kovinske najdbe iz Istre in Krasa (iz: QSPP, n. 3, Trieste 1981, T. XIV-XV.)

Tudi Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran (v nadaljevanju MZVNKD Piran) je z zaposlitvijo arheologa leta 1986 začel z izvajanjem arheoloških izkopavanj. Prej sta jih opravljala pretežno Pokrajinski muzej Koper in Pomorski muzej iz Pirana. Opravil je zaščitna izkopavanja v Fornačah pri Piranu, Simonovem zalivu, Kopru, Serminu in na Pomjanu¹⁰⁰. Med temi deli je treba izpostaviti predvsem izkopavanje na Kapucinskem vrtu, ki ga je MZVNKD Piran izvedel v sodelovanju z Oddelkom za arheologijo Filozofske fakultete iz Ljubljane in zunanjimi sodelavci v letih 1986-1987. S 1000 m² raziskane površine je to doslej najobsežnejše arheološko izkopavanje na Koprskem in eno prvih znotraj starih mestnih jeder na slovenski obali. Odkrita je bila kontinuiteta poselitve koprskega otoka od rimske dobe do danes. Izpričana je

s stavbnimi ostalinami, pokopi in številnimi drobnimi najdbami. Rezultati izkopavanja so bili uspešno predstavljeni v Pokrajinskem muzeju v Kopru, na razstavi z naslovom "Koper med Rimom in Benetkami / Capodistria tra Roma e Venezia", ki je med leti 1989 in 1991 gostovala v številnih središčih prostora Alpe-Jadran¹⁰¹. Izkopavanja v Simonovem zalivu so prerasla v večletna sistematična dela. Njihov cilj je prezentacija rimske arhitekture na kopnem z bogatimi in dobro ohranjenimi mozaiki in ostalinami sočasnega pristanišča na morskem dnu. K sodelovanju so pritegnili tudi univerzo iz Lunda na Švedskem (*Lunds Universitet, Klassiska Institutionen och Antikmuseet, Lund*). Rezultati dosedanjih raziskav so bili predstavljeni na razstavi "Simonov zaliv - arheološka izkopavanja 1986-1989 / San Simone scavi archeologici 1986-1989" v Izoli, Ljubljani in v Lundu¹⁰².

100 Stokin, VS 29, 1987, s. 256, 262, 268-270; Id., AP 27, 1987, s. 88, 93-94; Id., VS 30, 1988, s. 270-272; Id., VS 31, 1989, s. 230-231; Id., AP 29, 1990, s. 180-183; Mikl-Curk, Stokin, Boltin-Tome, VS 31, 1989, s. 93-94; Knific, AP 27, 1987, s. 145-146; Stokin, Josipovič, VS 30, 1988, 200 sq.; Cunja, VS 29, 1987, s. 276-279; Id., AP 27, 1987, s. 118-120.

101 Cunja, Guštin, 1989; Cunja, 1989, 21 sq. Razstavní katalog je v nekoliko razširjeni obliki izšel tudi v nemško-italijanskem prevodu: Koper zwischen Rom und Venedig / Capodistria tra Roma e Venezia, Ljubljana 1991.

102 Simonov zaliv, 1988; San Simone, 1989.



13. "Prima esposizione Provinciale Istriana" I. 1910 v Kopru. (original hrani C. Antonaz iz Kopra)

jedru Kopra. Za najdišče je značilna dolgotrajna poselitev od rimske dobe do danes in izredna kompleksnost: prepletanje stavbnih ostalin na eni strani starejše naselbinske arhitekture in kasnejše samostanske cerkve, na drugi strani pa kar tri grobišča z več sto pokopi¹⁰³. Izkopavanje sodi po količini in kvaliteti arheološkega zapisa med boljše in predstavlja pomemben prispevek Oddelka za arheologijo v prizadevanjih za izboljšanje in poenotenje dokumentiranja stratigrafskega izkopavanja¹⁰⁴.

Če je mogoče na eni strani ugotoviti večjo intenzivnost arheoloških raziskav na Koprskem v zadnjem desetletju, pa na drugi strani ne moremo mimo dejstva, da se je močno povečala tudi intenzivnost uničevanja arheoloških najdišč, ki je dosegla že zaskrbljujoče razsež-

nosti. Posegi v okolje so v zadnjih desetletjih povezani z urbanizacijo v treh obalnih mestih in na podeželju, z obsežnimi gradnjami industrijskih, cestnih, železniških in drugih objektov, s spremenjenim načinom poljedelske obdelave z globokim oranjem idr. Vsi ti procesi so marsikatero najdišče močno poškodovali ali povsem uničili. V dolgem seznamu prizadetih najdišč naj naštejemo le nekatera: posamezni predeli starega mestnega jedra Kopra, Sermin pri Kopru, kraški jami pri Črnem Kalu (uničeni s širjenjem kamnolomov), kaštelirja na Sv. Kviriku nad Sočergo in na Kortini pri Sv. Antonu, Kaverljag idr. Takšno stanje nalaga področju arheologije, kot eno prioritarnih nalog, varovanje arheoloških najdišč pred nadaljnjim uničevanjem.¹⁰⁵

103 Cunja, Grosman, AP 30, 1992 (v tisku).

104 Grosman, 1991, 32 sq. V pripravi je objava analize stratigrafije najdišča ter osteološko-antropoloških raziskav kostnega materiala.

105 Problematika varovanja arheološke dediščine v Sloveniji v povojnem obdobju je bila predstavljena leta 1980 v Ljubljani, na razstavi "Rešena arheološka dediščina Slovenije 1945-1980". Ob razstavi je izšel tudi katalog z istim naslovom.



14. Del razstavnega prostora prve istrske deželne razstave (Fotodokumentacija PMK)

RIASSUNTO

I monumenti di valore archeologico nel Capodistriano cominciarono a suscitare i primi interessi nel XV. secolo, all'epoca della diffusione dell'Umanesimo in Istria. Sino al XIX. secolo al centro dell'attenzione erano esclusivamente i monumenti dell'età romana. Soltanto durante il secolo scorso con lo sviluppo dell'archeologia preistorica e quella altomedievale anche queste due epoche storiche diventano oggetto di ricerche. I primi scavi archeologici nel Capodistriano furono effettuati verso la fine del XIX. secolo per iniziativa degli archeologi e degli appassionati di Trieste, dove sempre nel XIX. secolo vengono aperti musei e fondate associazioni che si occupavano anche di ricerche archeologiche. Per lo sviluppo dell'archeologia in Istria è di particolare importanza la fondazione della Società istriana di archeologia e storia patria, avvenuta nel 1884 a Parenzo, che pubblicava anche una sua rivista. La "Prima esposizione provinciale istriana" aperta a Capodistria nel 1910 avviò le iniziative per l'apertura del museo cittadino, per interessamento di A. Alisi. Dopo la seconda guerra mondiale ricerche archeologiche nel Capodistriano furono condotte dal Museo nazionale di Lubiana, dal Museo regionale di Capodistria, dal Museo marittimo "Sergej Mašera" di Pirano, dall'Istituto inter-comunale per la tutela dei beni naturali e culturali di Pirano e dal dipartimento di archeologia della Facoltà di filosofia di Lubiana. Gli ultimi interventi nell'ambiente hanno posto in risalto il problema della tutela dei siti archeologici.

LITERATURA

Amoroso A., I castellieri istriani e la necropoli di Vermo presso Pisino, Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria (dalje AMSI), vol. 1, Parenzo 1885.

Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975. (dalje ANSI)

Apih E., Capodistria nel'700 in alcune lettere inedite di Gianrinaldo Carli, Atti Centro di ricerche storiche - Rovigno (dalje ACRS), vol. 9, Trieste - Rovigno, 1978-1979, s. 503-521.

Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 11/1-2, Pula 1987. (dalje Arheološka istraživanja..., 1987)

Bačić B., Razvoj Arheološkog muzeja Istre u Puli, Vjesti muzealaca i konservatora Hrvatske (dalje VMKH), god. 17, br. 4-5, Zagreb 1968, s. 5-10.

Bandelli G., La questione dei castellieri, ACRS, vol. 7, Trieste - Rovigno, 1976-1977, s. 113-136.

Bandelli G., Con la lente deformante dell'ideologia, Il Territorio 25, Ronchi dei Legionari - Udine, 1989, s. 132-142.

Baš F., Organizacija spomeniškega varstva v slovenski preteklosti, Varstvo spomenikov (dalje VS), Ljubljana 1955, s. 13-37.

Benco G., Domenico Rossetti, Archeografo Triestino (dalje AT), n.s., vol. 1, Trieste 1869, s. 1-24.

Benussi B., Dalle annotazioni di A. Puschi per la Carta archeologica dell'Istria, AT, 3. ser., vol. 14, Trieste 1927-1928, s. 243-281.

Bertoša M., Sommario della storiografia istriana dal 1965 al 1975 in Jugoslavia, ACRS, vol. 6, Trieste - Rovigno, 1975-1976, s. 213-228.

Bertoša M., Etos i etnos zavičaja, Istra kroz stoljeća, šesto kolo, knjiga 33, Pula - Rijeka 1985.

Bibliografija 1947-1987, Bibliografija rasprava i članka znanstvenih i stručnih radnika Arheološkog muzeja Istre, Histria archaeologica (dalje HA), god. 19, Pula 1988.

Billanovich M.P., Mizzon G., Capodistria in età romana e il pittore Bernardino Parenzano, Italia medioevale e umanistica 14, Padova 1971, s. 249-289.

Boltin-Tome E., Poročilo o raziskovanjih na srednjem prečnem nasipu Kaštelirja pri Dvorih nad Izolo, Arheološki vestnik (dalje AV), 18, Ljubljana 1967, s. 163-177.

Boltin-Tome E., Antična stavba v Grubelcah, AV 19 Ljubljana 1968, s. 129-138.

Boltin-Tome E., Staroslovanski grobovi v Predloki pri Črnem Kalu in vprašanje kontinuitete naselja, Slovensko morje in zaledje (dalje SMZ) 1, Koper 1977, s. 81-101.



15. Attilio Degrassi (1887-1969) (iz: AMSI, vol. 69 della n.s., Venezia 1969.)

Boltin-Tome E., Slovenska Istra v antiki in njen gospodarski vzpon, SMZ 2-3, Koper 1979, s. 41-61.

Boltin-Tome E., Izsledki ob zaključku raziskovanj nekropole v Predloki, SMZ 4-5, Koper 1981, s. 89-103.

Boltin-Tome E., Arheološke najdbe na morskem dnu slovenske obale, Kronika 37/1-2, Ljubljana 1989, s. 6-16.

Boltin-Tome E., Staroslovansko grobišče v Predloki, Kraški rob in Bržanija, Koper 1990, s. 27-30.

Boltin-Tome E., Arheološke najdbe na kopnem in na morskem dnu v Viližanu in Simonovem zalivu v Izoli, Annales, Anali Koprškega primorja in bližnjih pokrajin / Annali del Litorale capodistriano e delle regioni vicine l/'91, Koper 1991, s. 51-58.

Bratož R., Krščanstvo v Ogleju in na vzhodnem vplivnem območju oglejske cerkve od začetkov do nastopa verske svobode, Acta ecclesiastica Sloveniae 8, Ljubljana 1986.

Brodar S., Črni Kal, nova paleolitska postaja v Slovenskem Primorju, Razprave 4. raz. SAZU 4, Ljubljana 1958, s. 271-363.

Brusin G., Piero Sticotti, La sua vita e la sua opera, AT, 4. ser., vol. 18-19, Trieste 1953-1954, s. 275-285.

- Burtulo L.**, Bruna Forlati Tamaro, Aquileia Nostra 45-46, 1974-1975, s. 5-16.
- Cannarella D.**, Catalogo delle cavità e dei ripari di interesse paleontologico e paleontologico sul Carso Triestino, Atti della Società per la Preistoria e Protostoria della Regione Friuli-Venezia Giulia (dalje ASPP), vol. 3, Pisa 1979, s. 49-124.
- Carli G.R.**, Delle antichità italiane II, Milano 1788.
- Carli G.R.**, Delle antichità di Capodistria, Capodistria 1861.
- Catalogo Generale della Prima Esposizione Provinciale Istriana a Capodistria. Seconda edizione, Capodistria 1910.
- Cervani G.**, Bernardo Benussi, Pagine istriane (dalje PI), 3. ser., vol. 1/4, Pola, 1950, s. 261-265.
- Cervani G.**, Undici lettere del conservatore imperiale Pietro Kandler alla municipalità di Rovigno (1868-1869), ACRS, vol. 3, Trieste - Rovigno 1972, s. 35-54.
- Cervani G.**, Pietro Kandler storico dell'Istria, AMSI, n.s., vol. 22, Trieste 1974, s. 1-16.
- Cervani G.**, Bernardo Benussi, storico dell'Istria, ACRS, vol. 16, Trieste - Rovigno 1986, s. 5-16.
- Corelli M.**, Tomaso Luciani, PI, 3. ser., vol. 1/4, 1950, s. 217-224.
- Cunja R., Guštin M.**, Koper med Rimom in Benetkami / Capodistria tra Roma e Venezia (katalog razstave), Ljubljana 1989.
- Cunja R.**, Arheološko izkopavanje na bivšem vrtu kapucinskega samostana v Kopru (1986-1987) / Gli scavi archeologici nell'ex orto del convento dei Cappuccini a Capodistria (1986-1987), Koper med Rimom in Benetkami, Prispevki k zgodovini Kopra / Capodistria tra Roma e Venezia, Contributi per la storia di Capodistria, Ljubljana 1989, s. 21-28.
- Cuscito G.**, Il contributo della Società istriana di archeologia e storia patria agli studi sulla tarda antichità, AMSI, n.s., vol. 32, Trieste 1984, s. 97-144.
- De Franceschi C.**, Andrea Amoroso, PI, 3. ser., vol. 1/4, Pola 1950, s. 225-228.
- De Franceschi C.**, L'archeologia in Istria e i suoi cultori, AT, 4. ser., vol. 18-19/1, Trieste 1952-1953, s. 7-20.
- Degrassi A.**, Scoperta d'antichità romane nel territorio d'Isola, AT, 3. ser., vol. 7, Trieste 1913, s. 123-129.
- Degrassi A.**, Tracce di Roma sulla spiaggia di S. Simone d'Isola, AT, 3. ser., vol. 10, Trieste 1923, s. 325-341.
- Degrassi A.**, Di Pietro Coppo e delle sue opere, AT, 3. ser., vol. 11, Trieste 1924, s. 319-349.
- Degrassi A.**, Abitati preistorici e romani nell'agro di Capodistria e il sito dell'antica Egida, Parenzo 1933, s. 1-44.
- Degrassi A.**, Histria septemtrionalis, Inscriptiones Italiae, vol X, regio X, fasc. III, Roma 1936.
- Djurić B.**, Antični mozaiki na ozemlju SR Slovenije, AV 27, Ljubljana 1977, s. 537-625.
- Flego S.**, Grobišče na hribu sv. Mihaela pri Starih Mljah, Jadranski koledar 1981, Trst 1981, s. 233-240.
- Flego S., Župančič M.**, Arheološka topografija občine Dolina (Tržaška pokrajina, Italija) / Topografia archeologica del comune di San Dorligo della Valle (Provincia di Trieste, Italia), Trst - Ljubljana 1991.
- Forlati F.**, L'archeologia della Venezia Giulia nel decennio 1926-1936, AMSI, vol. 47, Pola 1935, s. 233-247.
- Forlati Tamaro B.**, La Società istriana nei suoi cent'anni di storia 1884-1984, AMSI, n.s., vol. 32, Trieste 1984, s. 1-7.
- Funaioli E.**, Pier Paolo Vergerio il vecchio, PI, 3. ser., vol. 1/4, Pola, 1950, s. 43-55.
- Gabrovec S.**, Sto petdeset let arheologije v Narodnem muzeju, Argo 10/1, Ljubljana 1971, s. 35-48.
- Gabrovec S., Svoljšak D.**, Most na Soči (S. Lucia) I. Zgodovina raziskovanj in topografija (Storia delle ricerche e topografia), Katalogi in monografije 22, Ljubljana 1983.
- Gentile A.**, Il primo secolo della Società di Minerva /MDCCCX - MCMIX/, AT, 3. ser., vol. 5, Trieste 1909, Appendice.
- Gnirs A.**, Baudenkmale aus der Zeit der oströmischen Herrschaft auf der Insel Brioni Grande, Jahrbuch für Altertumskunde, V/1-3, Wien 1911, s. 75-97.
- Gnirs A.**, Mitteilungen der k.k. Zentral-Kommission (dalje MZK), dritte Folge, 11, Wien 1912, s. 141.
- Gnirs A.**, Berichte des Landeskonservators Gnirs (Küstenland) über seine Tätigkeit, MZK, dritte Folge, 12, Wien 1913, s. 171.
- Gregorutti C.**, La figulina imperiale Pansiana di Aquileia ed i prodotti fittili dell'Istria, AMSI, vol. 2, Parenzo 1886, s. 219-253.
- Gregorutti C.**, Le marche di fabbrica dei laterizi di Aquileja, AT, vol. 14, Trieste 1888, s. 345-398.
- Grosman D.**, Kocka, kocka, kockica..., Od arheološkega zapisa v zemlji do arheološkega zapisa na papirju, Arheo 12, Arheološka obvestila/Glasilo Slovenskega arheološkega društva, Ljubljana 1991, s. 25-36.
- Jurkić V.**, Četiri desetljeća arheološkog istraživanja Istre u okviru hrvatske arheologije (1947-1987) / Quattro decenni di indagini archeologiche in Istria nell'ambito dell'archeologia croata (1947-1987), Prvo republičko znanstveno savjetovanje povjesničara Hrvatske "Dani Jaroslava Šidaka" / Primo colloquio scientifico degli storici della Croazia "Le giornate in onore di Jaroslav Šidak", Materijali 4, Pula 1988, s. 30-31, 59-60.

- Kečkemet D.**, Antički spomenici Pule na slikama i u opisima stranih autora od 15. do 19. stoljeća, *Jadranski zbornik* 7, Rijeka - Pula 1969, s. 549-590.
- Korošec P.**, "Materijalna kultura karantansko-ketlaškega kroga in sosednje pokrajine v tem času", *Koper* od 29. IX. do 2. X. 1974, AV 27, Ljubljana 1977, s. 309-313.
- Kos P.**, Numizmatika na Slovenskem, *Zgodovinski oris*, AV 33, Ljubljana 1983, s. 235-257.
- Kunz C.**, *Il Museo civico di Antichità, Trieste* 1879.
- Lago L., Rossit C., Pietro Coppo**, *Le "Tabulae" 1524-1526, Collana degli Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno - N. 7, Trieste - Rovigno* 1986.
- Leben F.**, Stratigrafija in časovna uvrstitev jamskih najdb na Tržaškem krasu, AV 18, Ljubljana 1967, s. 43-83.
- Leben F.**, Jamska arheologija matičnega Krasa, *Acta carsologica* VI/17, Ljubljana 1974, s. 243-256.
- Logar N.**, *Podvodna arheologija v Sloveniji II, Ljubljana* 1984, s. 35-40.
- Lona C.**, Carlo de Marchesetti, *PI, 3. ser., vol. 1/4, Pola* 1950, s. 293-298.
- Lonza B.**, *Appunti sui castelli dell'Istria e della provincia di Trieste, Quaderni della Società per la Preistoria e Protostoria della regione Friuli-Venezia Giulia (dalje QSPP) n. 2, Trieste* 1977.
- Lonza B.**, *La ceramica del castelliere degli Elleri, QSPP, n. 4, Trieste* 1981.
- Ložar R.**, *Razvoj in problemi slovenske arheološke vede, Zbornik za umetnostno zgodovino* 17, Ljubljana 1941, s. 107-147.
- Marchesetti C.**, *La necropoli di Vermo presso Pisino nell'Istria, Bollettino della Società Adriatica di Scienze naturali, VIII, Trieste* 1884.
- Marchesetti C.**, *Luciani paletnologo, PI, n.s., vol. 2, Capodistria* 1923, s. 76-79.
- Marušič B.**, *Prikaz istraživanja ranosrednjovjekovnih nekropola Istre s posebnim osvrtom na nalazište Mejica kod Buzeta, Istarski mozaik, god. VIII, br. 5, Pula* 1970, s. 126-136.
- Marušič B.**, *Breve contributo alla conoscenza della necropoli altomedievale di Mejica presso Pinguento, ACRS, vol. 10, Trieste - Rovigno*, 1980, s. 114-139.
- Maselli-Scotti F.**, *Necropoli di Santa Barbara, Preistoria del Caput Adriae, Trieste*, 1983, s. 138-141.
- Matijašič R.**, *Il mito della romanità nell'alto Adriatico (La storiografia dell'antichità dal 700 al 900 vista dal lato jugoslavo), Memorie storiche Forogiuliesi* 68, Udine, 1989, s. 81-93.
- Matijašič R.**, *Dall'incomunicabilità al confronto, La storiografia preistorica, antica e altomedievale in Istria dal 1945 ad oggi, Il Territorio* 25, Ronchi dei Legionari - Udine, 1989, s. 143-145.
- Miki-Curk I.**, *Arheološko konservatorstvo na naših tleh v 19. stoletju, VS* 23, Ljubljana 1981, s. 111-114.
- Mirabella Roberti M.**, *Pietro Kandler archeologo, PI, 3. ser., vol. 1/4, Pola*, 1950, s. 201-202.
- Mlakar Š.**, *Amfiteatar u Puli, Kulturno-povijesni spomenici Istre, I.(5. izdanje), Pula* 1977.
- Moretti M.**, *Castelliere di Monte Castellier degli Elleri, Preistoria del Caput Adriae, Trieste*, 1983, s. 123-127.
- Moser K.**, *Der Karst und seine Hohlen, Trieste* 1899.
- Moser K.**, *Die Nekropole von S. Servolo in Istrien, Jahrbuch der Zentralkommission* 1, Wien 1903, kol. 115-138.
- Pahor M.**, *Pomorski muzej "Sergej Mašera" v Piranu, VMKH, god. 17, br. 4-5, Zagreb* 1968, s. 26-29.
- Parentin L.**, *Il mosaico romano di Capodistria dalle annotazioni di B. Lonza, ASPP, vol. 3, Pisa* 1979, s. 163-169.
- Petrić N.**, *Introduzione alla preistoria dell'Istria, ACRS, vol. 9, Trieste - Rovigno* 1979, s. 183-248.
- Petronio P.**, *Memorie sacre e profane dell'Istria, Trieste* 1968. (a cura di G. Borri e L. Parentin).
- Petru P.**, *Prispevek k zgodovini arheološke karte na Slovenskem, ANSI, Ljubljana* 1975, s. 15-31.
- Pitti C.**, *Relazione sugli scavi effettuati sul Castelliere degli Elleri nell'agosto 1976, ASPP, vol. 3, Pisa* 1979, s. 125-130.
- Pohar V.**, *Poseljenost Kraškega roba v kvartarju, Proetus* 54/6-7, Ljubljana, februar-marec 1992, s. 266-268.
- Puschi A.**, *Il Kandler e la carta archeologica dell'Istria, PI, a. 10, Capodistria* 1912, s. 101-104.
- Puschi A.**, *Antichità romane scoperte ad Ancarano, AT, 3. ser., vol. 7, Trieste* 1913, s. 157-161.
- Radmilli A.M., Pross-Gabrielli G.**, *Presentazione, ASPP, vol. 1, Trieste* 1970-1972, s. 3-10.
- Reisp B.**, *Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor, Ljubljana* 1983.
- Rinaldi M.L.**, *Brevi note a proposito dei castelli, AT, 4. ser., vol. 25-26, Trieste* 1963-1964, s. 3-25.
- Salimbeni F.**, *Un vuoto da colmare, Per una storia della storiografia italiana dell'Istria, Un breve profilo, Il Territorio* 25, Ronchi dei Legionari - Udine, 1989, s. 146-157.
- Secoli G.**, *I 150 anni dell' "Archeografo", AT, 4. ser., vol. 39, Trieste* 1979, s. 5-8.
- Semi F.**, *Capris, Iustinopolis, Capodistria, Trieste* 1975.
- Seri A.**, *Benedetto Lonza - necrologo, ASPP, vol. 1, Trieste* 1970-1972, s. 13-19.

Sestan E., Le "Antichità italiane" di Gian Rinaldo Carli due secoli dopo, AMSI, n.s., vol. 32, Trieste 1984, s. 9-32.

Simoniti P., Humanizem na Slovenskem in humanisti do srede XVI. stoletja, Ljubljana 1979.

Simonov zaliv, Izola, Arheološka izkopavanja 1988, Predstavitev, Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran, Piran 1988.

San Simone / Simonov zaliv, Arheološka izkopavanja / scavi archeologici 1986 - 1989, Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran, Piran 1989.

Steffè De Piero G., Vitri S., La necropoli di Brežec presso S. Canziano del Carso, Scavi Marchesetti 1896-1900, Monografie di Preistoria degli Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte, vol. I, Trieste 1977.

Sticotti P., Giovanni Carrara a Pietro Kandler, AT, 3. ser., vol. 7, Trieste 1913, s. 383-388.

Sticotti P., T. Luciani e l'Istria romana, PI, n.s., a. 2, Capodistria, 1923, s. 108-111.

Sticotti P., G. Carrara, PI, 3. ser., vol. 1/4, Pola 1950, s. 203-204.

Sticotti P., Tergeste, Inscriptiones Italiae, vol. X, regio X, fasc. IV, Roma 1951.

Strčić P., La storiografia Jugoslava sull'Istria e sulle Isole del Quarnero nel XIX secolo e all'inizio del XX

(1965-1975), ACRS, vol. 9, Trieste - Rovigno 1979, s. 575-610.

Štrenar L., Arheološka podoba Koprškega, Pokrajinski muzej Koper (vodnik po muzeju), Koper 1973, s. 5-25.

Šašel J., Bernardin Porečan ali k poreškimi in koprskimi antikam, Kronika 21/2, Ljubljana 1973, s. 85-87.

Šašel J., Koper, AV 25, Ljubljana 1976, s. 446-461.

Škiljan M., L'Istria nella protostoria e nell'età protoantica, ACRS, vol. 10, Trieste - Rovigno 1980, s. 7-73.

Šonje A., Zavičajni muzej Poreštine u Poreču, VMKH, god. 17, br. 4-5, Zagreb 1968, s. 14-20.

Šribar V., Arheološka raziskovanja v Istri, Slovenci ob Jadranu (razstavni katalog), Koper 1952, s. 17-19.

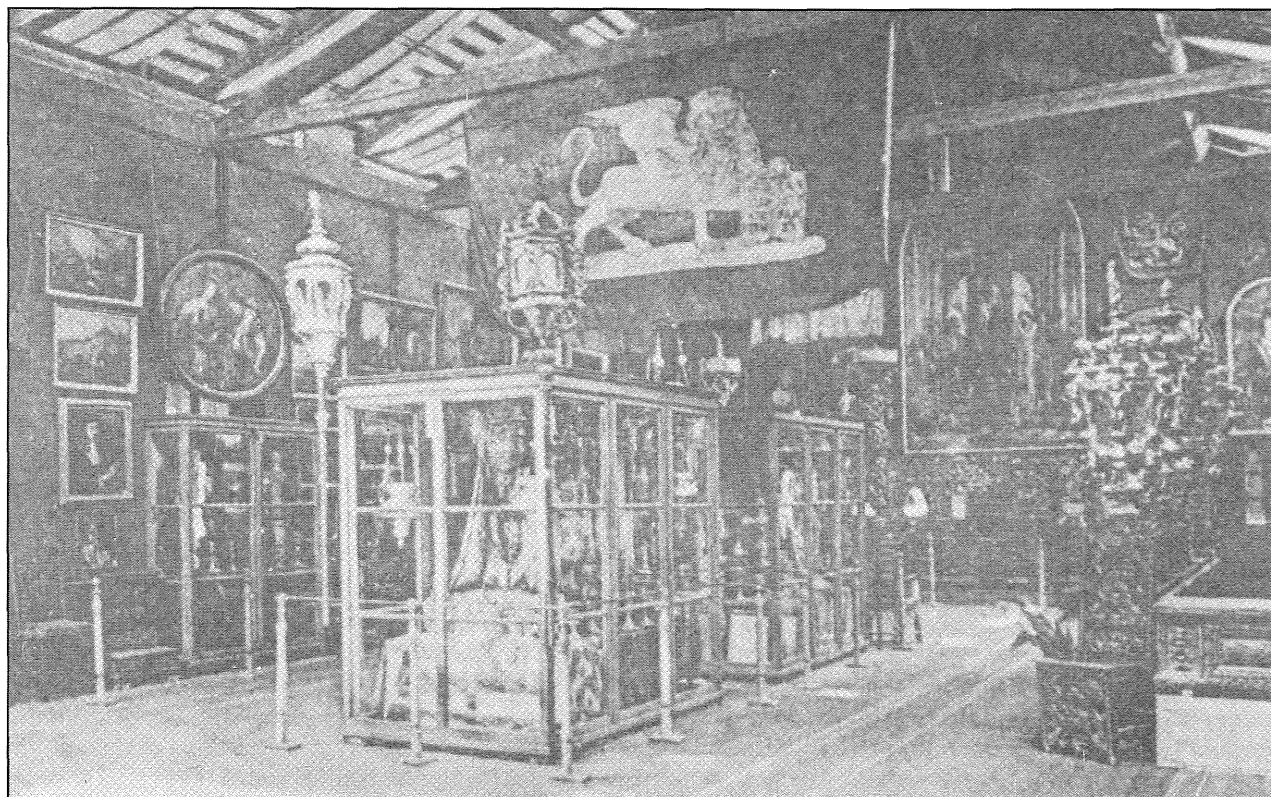
Šribar V., Arheološko delo na Koprskem, Zbornik Primorske založbe Lipa, Koper 1956, s. 63-68.

Šribar V., Arheološko topografske ugotovitve v Simonovem zalivu pri Izoli, AV 9-10, Ljubljana 1958-1959, s. 271-276.

Šribar V., Skeletno plano grobišče na Hribu pri Krkavčah, AV 18, Ljubljana 1967, s. 365-375.

Šribar V., K boljšemu poznavanju naše preteklosti, Obala 15-16, Koper 1972, s. 29-31.

Tamaro B., Isola - Costruzione romana, Notizie degli Scavi di Antichità, Roma 1928, s. 412-414.



"Notranjost" prve istrske deželne razstave (Fotodokumentacija PMK)

Tavano S., Archeologia italiana in Istria e in Dalmazia, Significati e obiettivi, Quaderni giuliani di storia, a. 8, n. 2, Trieste, 1987, s. 8-63.

Thamar I., Isola nel 1581, L'Istria, a. III, n. 12, 1848, s. 46-48 in n. 13, 1848, s. 50-52.

Torcellan M., Le tre necropoli altomedievali di Pinquente, Ricerche di archeologia altomedievale e medievale 11, Firenze 1986.

Treasures of Carniola, New York 1934.

L'umanesimo in Istria, Civiltà Veneziana, Studi 38, Firenze 1983.

Vidulli Torlo M., La scoperta di Nesazio rivissuta nella corrispondenza e nelle pubblicazioni dei primi dieci anni di scavo, AMSI, n.s., vol. 35, Trieste 1987, s. 107-130.

Vilhar S., Arheološka raziskovanja na Koprskem, Istrski zgodovinski zbornik 1, Koper 1953, s. 299-300.

Žbona-Trkman B., Svoljšak D., Most na Soči 1880-1980 - sto let arheoloških raziskovanj, Tolmin 1981.

Žitko S., Pokrajinski muzej Koper ob 70-letnici delovanja, Argo 22, Ljubljana 1983, s. 3-10.

Župančič M., Najstarejša poselitev Dekanov, Dekani v preteklosti in Danes, Koper 1979, s. 15-17.

Župančič M., Sermin ob Rižani, AV 36, Ljubljana 1985, s. 315-324.

Župančič M., Inter utrumque tuta, Koper med Rimom in Benetkami, Prispevki k zgodovini Kopra, Ljubljana 1989, s. 15-20.

Župančič M., Prispevek k topografiji obale Miljskega polotoka, Kronika 37/1-2, Ljubljana 1989, s. 16-20.

Župančič M., Contributo alla topografia archeologica dell'Istria nord-occidentale, ACRS, vol. 20, Trieste - Rovigno 1989-1990, s. 381-393.

Župančič M., Arheološka podoba Brega s kraškim robom, Kraški rob in Bržanija, Koper 1990, s. 19-26.